
Anmeldelser

---

kan oversættes. Omvendt er egennavnet faktisk *ikke* universelt og kan (må) derfor oversættes: til dansk [pluto] svarer engelsk [plu:tå:w], japansk [pe-ru-to], osv. Og hvem kan være døv for, at disse forskellige *signifiant'* er også har forskellig *betydning*?

Exemplet er exemplarisk for den *troskyldighed*, som præger forfatterens forhold til deres emne. Jeg minder atter om, at nærværende anmeldelse søger at "afskrive" sin genstand på dennes *egne* præmisser; disse præmisser - som formuleret i Indledningen - er imidlertid i modstrid med hvad der faktisk følger efter dem: der "afskrives" intet overhovedet i denne bog! Dette må siges; og der må endvideresøges en *grund* til, at det forholder sig sådan. Hvad kan grunden være? Mig forekommer det tænkeligt - omend tanken, som allerede sagt, også forekommer mig foruroligende -, at Derrida og dekonstruktionen går en strålende fremtid i møde som *legitimationsideologi* for de højere humanistiske læreanstalter. Det er simpelthen tidens *hotteste* svar på spørgsmålet: *hvorfor*? Hvorfor læse, hvorfor skrive? *Fordi!* lyder svaret. Fordi "skrift avler skrift... hverken mere eller mindre". Og det er jo rigtigt! Men læse og skrive kan enhver: hvorfor så netop denne Derrida? Fordi DERRIDA er en Institution: en ny og ubesmittet institution, som skal reinstitutionere det gamle Universitet, som ikke længere kan selv. I virkeligheden er *dette* den "kopulerende promiskuitet", som var på tale i Indledningen: DERRIDA og hans text skal avle i Universitetets skød. Hvis da ikke også her tiden allerede er - forpasset.

Kasper Nefer Olsen

Rebel without a Cause

Ove Christensen (red.): *Krystallens hævn - af og om Jean Baudrillard*, Slagmarks Skyttegravsserie, Århus 1992, 160 sider, 95 kr.

*

Som en pavlovsk hund nærmer man sig en tekst af Jean Baudrillard, klokken ringer og tænderne løber i vand. Hans skrifter besidder en udfordrende frækhed og et mod til at gå planken ud, som genkalder Dadaisternes forkærlighed for overdrivelsen og det "som bare er for meget". Teksternes intelligente excesser og eksorbitante følgeslutninger har en vidunderlig alarmerende virkning på sine læsers kirtelfunktioner, en virkning som man iøvrigt ikke finder uden for splattergenren. Han er et gys ud fra enhver common sense målestok. En filosofiens *poète maudit*. Spottende, grinagtig, kynisk, patetisk og selvannullerende.

Også skriver han som en engel. Der er beskrivelser af f.eks. ørkenen i Amerika-bogen, som ikke finder deres lige i nogen nutidig literær frembringelse. Den avant-gardistiske impuls fra hans ungdom i Situationistiske miljøer består som en energi, en spore, et vidunderligt sublimeret raseri, en kærlighed til galskab. Hvorfor han ikke mindst, om overhovedet, værdsættes af folk med æstetiske inklinationer. Hans krydsen mellem sociologi, filosofi og fiktion får i sig selv hans skrivekunst til at vibrere. Han er den bedste fiktionsforfatter blandt filosoffer og den mest filosofisk reflekterede blandt fiktions-

---

Anmeldelser

---

forfattere. Han undgår det sterilt "afmøble-rede" i mange filosofiske diskurser på den ene side og narrationens udtrådte stier samt den ostentative baggrundsstråling af livsvisdom i fiktionen, på den anden, - for ikke at nævne sociologernes bogholderagtige realitetssans.

Han slår gnister af sproget og nye læsere kan begynde her, med *Krystallens hævn*.

For kernestykket i bogen er *L'Autre par lui-même* - Den Anden af ham selv - Baudrillards habilitationsskrift og selvopsummering, som er omgivet af en række glimrende danske og svenske essayistiske betragtninger. Erik van der Heeg og Sven-Olov Wallensteins angivelige gennemgang af udviklingen i Baudrillards *œuvre*, med titlen "Fra supermarkedet til den nye verden", som snarere er kongeniale punktnedslag i hans tænkning. Finn Frandsens indsigtsfulde og kritisk ædruelige undersøgelse af Baudrillard som medieteoriker siden 1960'ernes inspiration fra Marshall McLuhan, en bevægelse fra konkrete massemedie-analyser hen imod en mere diffus bestemmelse af den aktuelle tilstand som "generaliseret skærm". Desuden Christian Jantzens underholdende *case stories* om diverse sexologier ("Kærlighedens transparens") og Ove Christensens oplysende forsøg på at udestillere positioner i Baudrillards forfatterskab fra dets kritiske til dets efter-kritiske fase i en artikel med titlen "Signs-fiction", der forsøger en eksponering af Baudrillards forehavende via sammenligningen med tangerende strategier hos Adorno, Benjamin og i dekonstruktionen.

Men for så vidt angår Baudrillard selv, er detspørgsmålet, om nye læsere skal begynde

her. Ganske vist er teksten nem at læse - i smuk oversættelse af Orla Vigsø - og bærer præg af et vist afklarelsens kondensat, ja en veritabel *Readers Digest* udgave af Baudrillards forehavende, og klokken ringer, men det er ikke altid, der er bøj. "Den anden af ham selv" savner som inddampet *exposé* af motiver i hans forfatterskab den clinch med stoffet, med konkrete fænomener og konkrete teoretiske positioner, som har gjort Baudrillards forfatterskab yderst frapperende. Det, teksten vinder i afklaring, taber den i umiddelbart attack. Ved at blive formuleret som program, antager stoffet karakter af lære, en mere "global" og monstros karakter af Weltanschauung. Der optræder sådan noget som "Krystallens hævn" i Baudrillards egen strategi, som var at slå revner i den gældende inddæmning og kontrol af objektet i fremherskende opfattelser af kommunikation (hvor alt gøres synligt, besnakkes og analyseres) eller videnskabelige og filosofiske projekter. Hypotaser som Baudrillard i henhold til sin egen praksis og selvforståelse tilstræbte at udfordre gennem "forførelse, strid og duel" ved at accelerere objektets, "krystallets" egne unddragelser af subjektets illusioner om repræsentation, frihed, overskridelse og transparens.

Den fedme og redundans, der danner sig i dette programskrift, skrider let ud i det, han selv denuncierer som "det obskøne vanvid af at ville ophæve hemmeligheden ud fra sandhedens umulige diskurs", for her bevæger han sig på et så ambitiøst og generaliseret niveau, historiefilosofisk og på anden vis, at den autonomi og hemmelighedsfuldhed, han andre steder kunne indlæse i "objekter" som

---

Anmeldelser

---

allegoriske tekstbilleder (om man vil oprettholde parallellen til Benjamin), deres devaluering og nyopretning i samme proces, bliver mindre udfordrende, mindre forførende. Han er ikke så oplagt en esoterisk begavelse som Benjamin, kunne man mene og mister under alle omstændigheder noget af sin "hastigheds" æggende enigma i dette skrifts generelle sammenfatninger af en position. Til gengæld bliver hans erklærede anliggende tydeligt i dets verdenshistoriske aspirationer og tilstræbte overdrivelser i retning af at drive objektet, der ifølge Baudrillard eksisterer i en tilstand af ligegyldighedens passion og forføriske unddragelser, frem imod dets konstitutionelle tilstand af gåde, med alt hvad der dertil kunne knytte sig af rekyt tilbage på subjektets fremmarch som system. Et system der enten tror at være en spejling af det reelle eller at afdække "dybereliggende" betydninger gennem en kritisk negativitet, som vil forløse sandheder, der imidlertid hele tiden viser sig at miste grebet.

Subjektet har hidtil gjort verden til "metafor" for sine passioner og den har svaret igen med ligegyldighed. Deter nu hos Baudrillard ikke kun *det tavse flertal*, som er et "sort hul", i hvilket man kan smide alle mulige interpretationer og sandheder uden at kende effekten, men verdens gang som sådan. Objektet forstået som undersøgelsens og oplysningens "passive term" besidder en grusom ironisk fatalitet. Verden kan ikke blive subjekt og subjektet kan ikke blive verden. Verden er objektiv i en formening, som betyder en sidste-instans og vedvarende unddragen sig subjektets overgreb og "overfloden af mening, information, synlighed". Objektet er, som det

hedder, "uden endelighed og uden begær, eftersom det allerede har nået sit mål - det er på sin vis transfinit".

I sin rasante fremfærd over for objektet møder subjektet kun sit eget spejlbillede, i et omfang der kan blive fatalt for det, objektets transfinite objektivitet består i dets endegyldige gådefuldhed. Men hvis intet således besidder en finalitet, er alt fabuløst, alt er metamorfose, formulerer Baudrillard sit følgerigtige halvlegsresultat.

Objektet konciperet som rent tegn, "krystallet", det der unddrager sig og det som den kritiske strukturalisme ifølge Baudrillard ville have fat i, bliver nu i hans videre spekulationer understøttet med antropomorfistiske egenskaber og passioner, en ligegyldighedens *passion* i forhold til subjektets lyst til frihed, autonomi og beherskelse, men oven i dette en "hævnens" lidenskab, som han betegner "det Onde", en *Ungeist* i objektet, nemlig tingenes rent ud voldelige ligegyldighed "over for deres egen mening" og som Baudrillard-afficionados med føje kunne finde bekræftet i den aktuelle globale tilstand af radikal ustabilitet - civilisatorisk, økologisk og politisk - individernes tab af "gyroskop", den opløste tillid til moralsk status eller de mangfoldige former for sociale sammenbrud, ophør af årsag-virkningsrelationen i en række samfundsvidenskaber og politiske strategier. Baudrillard: "Lad os forestille os Objektet i dets passionelle form. For subjektet har ikke monopol på passionen - dets reserverede områder er snarere handlingens. Objektet er passivt i den forstand, at det er sted for en objektiv, forførende og hævnende passion. Den verden som man i højere grad har haft i

---

Anmeldelser

---

sinde at fortolke og omforme end at forføre, forsøger måske at forføre os, og denne forførelse følges som i den menneskelige verden af intelligens, list, udfordring og hævn." (s. 76)

Krystallet reflekterer ikke blot en tilstand af kosmisk meningsløshed, i analogi til Camus, men det pønser ligefrem på at slå igen. En udmaling af det Onde der kan tænkes at indgå i inspirationen til udstillingen **Inferno** eller det Onde, på Statens Museum for Kunst: "Alt vendes om til gåden om et Objekt, der selv er udstyret med passioner og egne strategier, et objekt man har haft en forudnelse om som den onde ånd, mere ond og i grunden mere genial end subjektet, eftersom det i en slags uendelig duel sejrrikt modsætter sig subjektets tiltag." Hvis man læser uden om de ironisk-metaforiske forbehold, dvs. opfatter udsagnene som en science fiction travesti og hybrid mellem "oplysningens dialektik" og "The Empire Strikes Back", er denne position intet mindre end en neo-manikæisme, som synes at vinde genklang i tiden, f.eks. er den ikke uden slægtskab med den *litterært* set meget smukke skitse til en metafysik, som den italienske filosof Luigi Pareyson kridter op i en samtale med Sergio Givone (*Slagmark* nr. 19, 1992, s. 29 ff).

Baudrillard mener nok, at denne fatalitet består i subjektets skæbne i forhold til objektet, men vil næppe anråbe den i alle dens konsekvenser, hvilket også ville lede et stykke på vejen til fascistiske undergangsbesværgelser og en rislende lavine af apokalyptisk-kulinariske gys. Baudrillards intelligens er for akut og alert til at indbyde til den slags dødsviiede og sentimentalt-kyniske forsoninger. Han tillader sig højst en vis m-

lankoli i afmålte doser, men denne diskretion og hans uforfærdede mellemværende med alle populære tankebaner, forhindrer enhver velkendt matrice for tilbagelænet ro og begejstret tilslutning.

Objektet er jo netop i Baudrillards optik konstitutionelt ironisk. Subjektet maser på i sin utålmodighed efter finalitet, men udløser gennem transparensen og overmætningen kun ligegyldighed. Den ligegyldighed som er objektets ultimative list:

"Denne ironiske fatalitet hos det objekt som under selve presset fra vore beherskelses- og analyse-procedurer er blevet umuligt at tyde? Er det meningsfuldt at satse på objektets genialitet, eller er denne 'fatale strategi' ikke blot subjektets flugt fremad, en benægtelse af det reelle og en styrten sig ud i den kunstige ekstase? Hvordan skulle subjektet kunne drømme om at springe over sin egen skygge og ryge ned i stenenes, dyrenes, maskernes eller stjernernes fuldkomne tavshed og skæbne, eftersom subjektet ikke ville kunne frigøre sig fra begærets sprog og ejheller fra sit eget billede (...)?"

Baudrillard giver ikke noget svar på dette. Men han ser det som teoriens opgave at udgøre en *begivenhed* i dette univers, som befrier tingene fra deres historie, accellererer deres meningstab for "at tilbagevinde deres gåde" (s. 79). Teorien, som er hjemfalden til at blive manipuleret og ledt på afveje, må "dreje sig selv", dvs. hoppe omkring sin egen skygge og føre gængse former for mening ad absurdum, annullere dem og "skjule" sine egne sandhedseffekter. Denne strategi for allegorisk "tømning" af tingsverdenens mening kunne jo nok give mindelser om det barokke

---

Anmeldelser

Trauerspiel, og dets abstinens fra åbenbarede sandheder. Ligesom tanken om værkets transformation af givne forudsætninger gennem anti-mening og anti-repræsentation er i familie med fremtrædende modernistiske tankefigurer i den æstetiske teori, som de er formuleret hos Adorno og Lyotard.

En anden impuls som synes at være i spil, og i det mindste er terminologisk genkommende, er Lacans opfattelse af det reelle som en grænse for analysen.

Endnu et afsæt i den radikalt anarkistiske tænkning i moderne tid er kravet om "at være absolut moderne". Denne holdning optræder hos Baudrillard, *mutatis mutandis*, som en affirmation af objektet, et forsøg på at være i øjenhøjde med tankens nostalgi.

Eftersom dette motiv gentages i Baudrillards retorik må man spørge, hvorfor overhovedet bedrive teori, hvorfor ikke blot lade tingene gå deres gang, hvis ikke netop fordi man vil overliste dem, og for så vidt blive myndigt subjekt, lade "subjektet" oplyse sig om sig selv? Svaret herpå vil måske lyde, at en overlistning kun kan ske gennemafskeden med alle forhåndenværende forståelsesmodi og oplysningsstrategier, kun den listige og hemmelighedsfulde omfortolkning af givne forståelsesmodeller skaber det nødvendige spillerum, "dueller" og udfordringer. Et sådant forsøg på "duellantisk" og i radikal skepticisme at holde vandene åbne må i sine *hit and run* aktioner være enormt på stikkerne, og træffe med en uafrystelig plausibilitet for at undgå den glade obskurantisme. Som signalement af bestående tilstande er den i slægt med tidligere tiders kritiske *dæmonologier* som Georg Lukacs "Geschichte

und Klassenbewußtsein", hvor vandene truer med at lukke sig i en fremmedgørelsens totalisering om ikke for den mulige negation som etableres gennem den "tilskrevne klassebevidsthed" eller Herbert Marcuses *One-Dimensional Man*, der også udpeger visse subversive spalter eller enklaver i et univers på nippet til at lukke sig. Baudrillard skrotter imidlertid alle "dialektiske", "kritiske", "frigørende" teoretiske forehavender, også Guy Debords tese om "skuespilsamfundet". Skuespilsamfundet som en størrelse man "situationistisk" kan trække bukserne ned på (Debord er en forfatter, Baudrillard bliver ved med at referere til). Men sådanne *afsløringer* pars pro toto er i dag futile og håbløst antikverede, de giver blot saltvandsindsprøjtninger til "systemet" (en yderst omfattende, men ikke nærmere bestemt størrelse i denne afhandling, en gigantisk, nebuløs joker) og opsætter dets opløsning gennem liggylldighed.

Ikke desto mindre siger han her, i "Den Anden af ham selv", at denne fatalitet i objektet ikke skal forveksles med fatalisme, teorien bør imidlertid i sin aktivitet sløre sig og bidrage til, at det ikke bliver "verden der overtager styringen gennem vulgarisering, skuespillet (!) eller gentagelse" (s. 79). Teoriens affirmation forbinder sig imidlertid og i hovedsagen med, at verden er "ironisk, ekstasisk og objektiv".

Teoriens opgave bliver da, "at udfordre den til at være det endnu mere: mere objektiv, mere ironisk, mere forførende, mere reel eller mere irreel, hvad ved jeg? Den får kun mening i denne eksorcisme." (s. 80). Hvad der overlever som en mulig operationsmodus er

---

Anmeldelser

---

således ikke kritik, men "djevleuddrivelse" eller uddrivelse af det onde. Dette finder sted igennem en art homøopatisk behandling, hvor man tilfører patienten doser af de toksiner, der er sygdomsfremkaldende: "Hvis verden er fatal, så lad os da være mere fatale end den. Hvis den er ligegyldig, så lad os være mere ligegyldige end den. Man må besejre og forføre verden med en ligegyldighed, der er mindst lige så stor som verdens." (ibid.)

Vil man kikke efter aner til en sådan hyperbolsk position måtte det være i den nihilistiske satire, karikaturen, bohemens *culte de la blague* - dyrkelsen af den grove spøg - i dens klassiske periode fra 1850'erne til 1920'erne, og videre. Tilsat en vis stoisk usårlighedsbestræbelse, som heller ikke er ukendt i den historiske avant-garde. En nærlæsning af Baudrillard vil afsløre en interessant oscilleren mellem *den store vægning* og affirmation, mellem melankoli og melankoli-forbud, mellem dramatiske kritiske gestus og post-kritiske erklæringer. Og fremfor alt det åbenlyse skred der i hans historieforståelse har fundet sted mellem en tidligere mere naturlig tilstand og den nye semiokratiske og tomt ceremonielle tidsalder, der i Baudrillards beskrivelser fremsuggeres som et syndefald i forhold til tidligere tiders mindre problematiske verden.

Den enorme energi og "forførelseskraft" i hans skrifter kommer muligvis fra sådanne ambivalenser. Symptomatisk for hans kredsen omkring gamle ideologikritiske yndlings-temaer er f.eks. den opmærksomhed han vier reklamen, som ifølge hans sarkastiske skøn "vil overleve selv en atomkrig", ligesom den

enkelte reklame ikke blot er en apologi for et enkelt produkt, men for reklamen som sådan, osv. Og TV-nyheder ikke så meget er information om bestemte begivenheder, men et fænomen hvor selve informationens ekstase er begivenheden. Sandt nok, og non stop, må man tilstå, men er det ikke en typisk kritisk tankegang, som diskuterer form og indhold, medie og budskab?

Hans post-kritik er i forbløffende omfang imprægneret af de gamle traverse, hvorfor egentlig skænke reklamen særskilt opmærksomhed under tingenes nye tilstand?

Hans teori søger på én gang tærskelen og duellen, trægheden og den overrumplende hastighed, som *overgår* kommunikationens ekstase. Det drejer sig for ham om at holde spillet åbent i en tilstand, hvor "illusionernes illusion forekommer sandere" og at være et stærkere, mere interessant udspil end insisteren på substantielle sandhedsbegreber. Også her træder den figur frem, som fungerer som overgribende armatur for hans tankebaner: Moebius-spiralen, hvor forløbet er foldet ind i sig selv. Hvor teorien sløjfer sig selv i en indfoldning i objektet under en elegant, overrumplende bevægelse. Elegancen og det overrumplende afmattes naturligvis med redundansen i diskursen. Men hans kække punch fornægter sig ikke, heller ikke i dette skrift, som har så slående passager, at man fortsat begriber, at han citeres overalt og igen.

Carsten Thau